

BOTERCONTRÔLESTATION FRIESLAND VIJFTIG JAAR

Leeuwarder Courant 1951-01-16

Wereldnaam - boter - door moedig initiatief teruggewonnen

In 1886 bracht de Friese boter twintig procent minder op in Londen dan de Deense. Onze boter was slechts even duurder dan de Amerikaanse en goedkoper dan de Normandische en Italiaanse. In 1860 nog stond de Friese boter aan de top! In 1888 kwamen 2000 vaten onverkoopt terug. In 1895 stuurde Londen beste boter terug, eigenlijk alleen omdat ze uit Friesland kwam.

In 1871 werd in Harlingen bijna 13 miljoen kg uitgevoerd, hoewel er slechts 8 miljoen kg boter in Friesland verhandeld was. Door allerhande geknoei was er in één jaar 5 miljoen kg „Friese” boter meer uitgevoerd dan er gemaakt was.

De eerste alinea laat zich uit de tweede verklaren. De knoeierijen hadden niet alleen de boter bedorven, maar ook onze naam. Mede tengevolge van de landbouwcrisis en de opkomst van de margarine werd hierdoor in Friesland iets wakker gemaakt. Het decennium der gouden jubilea in de coöperatieve zuivelwereld is daar in deze tijd een bewijs van.

In deze gouden reeks treedt vandaag het Botercontrôlestation Friesland naar voren. In 1895 was er reeds een begin van botercontrôle geweest, maar pas enkele jaren later kwam de definitieve basis, gelegd door de *Friesche Mij. v. Landbouw* en haar zuivelconsulent Mesdag. De stap, die toen gedaan werd, heeft de Friese boter zijn goede naam teruggegeven en het idee vond internationaal navolging

Het Botercontrôlestation garandeert net als voor vijftig jaar de onvervalstheid van het door het rijksbotermerk gedekte product. Daarnaast garandeert het dat het watergehalte de zestien procent niet te boven gaat. De fabriek, die er boven komt krijgt boete.... en wie er onder blijft, geeft boter cadeau aan de consument. (Het heet dat de Friese botermakers het minste cadeau geven.) Verder garandeert het station het juiste gewicht van verpakte boter.

Voor het Z.K.B. (zuivelkwaliteitsbureau) onderzocht het station of de room gepasteuriseerd werd voor ze tot boterbereiding diende en of ze dus geen schadelijke bacteriën bevat. Hoewel het station zelf de kwaliteit niet beoordeelt, is er toch een nauwe samenwerking met het Z.K.B. Het contrôlesysteem is gebleken sluitend te zijn. Knoeierijen zijn bij de aangesloten fabrieken - en dat zijn ze in Friesland alle - nooit voorgekomen. De fabrieken staan onder strenge contrôle. Iedere maand komt een van de zes controleurs zeker tweemaal kijken en monsters nemen, waarvan er op het laboratorium van het station een procent wordt onderzocht.

Wanneer vandaag de loftuigen over 't station gezwaaid worden op een bijzondere bijeenkomst en de rij redenaars in gestreepte broeken naar voren komt, zal men moeite hebben zich in herinnering te brengen met welk een scepticisme het station in het begin van deze eeuw ontvangen werd. Toen zat men nog in het moeras en durfde niet aan grote mogelijkheden geloven. Toch was de overwinning in enkele jaren volkomen.

De geschiedenis van het station is die van de zuivelconsulent J. Mesdag geweest. Hij dreef als 't ware de Friesche Mij. met zijn plannen, die in de loop van het jaar 1900 aan de boeren en de fabrieken werden voorgelegd. Die plannen waren de oprichting van een station, dat het

buitenland de zekerheid gaf met echte Friese boter te maken te hebben. Dit was daarom noodzakelijk, omdat de toenmalige chemische onderzoeken de preciese samenstelling van de boter nog niet konden nagaan. Het plan werd verder aanbevolen door te zeggen, dat de kosten niet al te groot zouden zijn (f 8000.- per jaar).

De kwestie kwam hier nu eigenlijk op neer, dat de Friezen gingen zeggen: „Geloof ons op ons erewoord; de boter is echt”. Een „erewoord” in een tijd, dat Friesland zijn naam met de boter grondig verknoeid had. Het bewijst, dat men nog vertrouwen in zichzelf had.

Het scepticisme had dus reden. Vooral toen de overheid het wankelende scheepje niet met het vlagje „rijks” ging dekken. De Bond van Coöp. Zuivelfabrieken hield zich afzijdig. Het was zomaar een groepje particulieren, dat met niets anders dan hun eigen goede wil, het patronaat van de Friesche Mij. en de sympathie van het Provinciaal Bestuur zee koos op 17 Jan. 1901. Op 13 Mei begon Mesdag met zijn werk. 28 fabrieken deden mee en het zelfde jaar kwam er nog een negental bij. Ze bedreigden zichzelf met f 12.000.- boete, wanneer vervalsing zou blijken. Het Provinciaal Bestuur liet dit alom bekend maken.

Sedert is er in het systeem weinig veranderd. Het is nog zomaar een groepje particulieren. Alleen is het systeem nu internationaal aanvaard en nagevolgd. In 1907 in Friesland was de aansluiting algemeen. De Bond van Coöp. Zuivelfabrieken had zijn houding veranderd en de regering stelde het station onder toezicht. In 1907 werd ‘t rijksbotermerk ingesteld, dat alleen gevoerd mag worden door bij de stations aangesloten fabrieken.

De heer Mesdag had de leiding tot het jaar 1930, toen werd hij opgevolgd door ir. B. C. van Balen Walter, die ook nu nog de scepter voert in het gebouw aan de Grachtswal te Leeuwarden. In het zelfde gebouw is ook het kaascontrôle-station (opgericht in 1912, in werking 1920) gevestigd, dat het gehele Noorden onder zijn hoede heeft. Het staat los van de Friesche Mij.

Als oudste station heeft het Friese ook de controle op het drukken en verzenden van de botermerken en wikkels in Nederland.

Zoals gezegd, knoeierijen zijn nog nimmer voorgevallen. Men zoekt zijn kracht in preventieve werking. Is ‘t station dan zo iets als een gemoedelijke veldwachter op een heel rustig dorp? Nee, zei ir. van Balen Walter ons, eigenlijk niet. Wij wensen ons meer te beschouwen als een organisatie van het bedrijfsleven zelf, hoewel de aangeslotenen geen zeggenschap hebben in de gang van zaken.

Botercontrolestation Friesland vierde vijfjarig bestaan

„Nog nooit hebben zovelen zoveel aan zo weinigen te danken gehad”, zei Churchill van de vliegers van de R.A.F., toen deze in de herfst van 1940 het luchtruim boven Londen tegen de overmachtige Lufftwaffe in handen hield. Hoewel het citaat in zijn eigenlijke betekenis als citaat geen dienst kan doen, zou men toch in Friesland de functie van het vijftig jaar geleden opgerichte Botercontrolestation op een soort gelijke wijze tot uitdrukking kunnen brengen.

De vergelijking zou nog verder door te trekken zijn, door er op te wijzen, dat in de feestelijke bijeenkomst van het jubilerende controlestation de beschermde, de fabrieken en de consumenten, de benedenzaal van de Harmonie vulden en het personeel in hoger regionen verkeerde op het voorbalkon.

Directeur B. C. van Balen Walter ridder O. N.

Twee mannen zijn op deze dag in het bijzonder naar voren gehaald. Het waren de figuur van de heer J. Mesdag, op wiens graf gistermorgen een krans gelegd werd, en zijn opvolger als directeur van het station, ir. B. C. van Balen Walter. De Commissaris der Koningin, mr. H. P. Linthorst Homan deed de mededeling, dat de directeur benoemd was tot *ridder in de orde van Oranje Nassau* uit erkenning voor zijn verdiensten en die van zijn station.

Het podium van *de Harmonie* was herschapen in een bloementuin met pronkstukken van bloemensierkunst. Het geestigste was wel het botermerk dat tegen een achtergrond van crème bloembladen nog wees eens duidelijk liet uitkomen, wat de eigenlijke belangstelling van zovelen in de Harmonie gold. Het wandbord, dat ter herinnering aan de aangesloten fabrieken werd verstrekt, had dit merk ook als voornaamste motief. Op het podium zat de raad van bestuur met enkele gasten.

De voorzitter van de raad dr. E. van Welderen Rengers opende de bijeenkomst met een geestige speech. Hij deelde mee, dat minister Mansholt de uitnodiging tot bijwoning van de bijeenkomst niet had aangenomen. „*Misschien is er enige twijfel in zijn gemoed gerezen: hoort het station niet eerder onder het departement van Waterstaat?*” De aanwezigen schoten in een hartelijke lach en vooral de directeurs van de fabrieken, die een voortdurende slag met het watergehalte in de boter voeren, lachten van harte. Daar het aantal genodigden bijzonder groot was, heette de voorzitter hen als groep welkom.

Ir. Van Balen Walter hield vervolgens een uitvoerige beschouwing over de totstandkoming van de botercontrole en de werkwijze van het station. In het verloop van zijn toespraak heette hij ook welkom de eerste scheikundige van het station dr. B. R. de Bruyn. Hij deelde nog mee, dat de eerste controleur, de heer O. M. Santema, tengevolge van zijn gezondheid, niet meer aanwezig kon zijn.

De voorzitter gaf daarna nog een uiteenzetting over de verhouding tussen de aangesloten fabrieken en het station. Hij wees er op van hoeveel belang het is alleen hen toe te laten, die mee willen werken om vertrouwen in de gegarandeerde boter te wekken. De vrijwillige aansluiting is daar de basis van.

Mr. H. P. Linthorst Homan opende de rij van sprekers, waarin, volgens een populair grapje, alleen de vertegenwoordigers van de margarine-eters ontbraken. De voorzitter had de namen genoemd van dr. J. J. L. van Rijn en dr. A. J. Swaving als krachtige medewerkers van de op-

richting. De Commissaris der Koningin meende, dat daarbij die van voorzitters broer Th. M. Th. van Welderen baron Rengers uit bescheidenheid was weggelaten. Deze Gedeputeerde, waarin men de verbinding mag zien van de overheidsorganen en de landbouworganisaties, heeft het station nog juist dat tikje overheidscachet gegeven, dat het zozeer nodig had. De spreker hoopte dat de verhouding tussen de landbouworganisaties en de provincie goed mocht blijven. Hij wees er op dat deze organisaties zelden of nooit tevergeefs bij de provinciale overheid hebben aangeklopt. Met grote spanning zien we in dit verband uit naar de groei en de totstandkoming van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Op het eind van zijn toespraak deed de Commissaris mededeling van de onderscheiding, die de directeur, had ontvangen.

Namens het departement van Landbouw sprak dr. Ir. P. Boekel, directeur van het zuivelwezen. Deze wees er op, dat het controlestation steeds gestreefd heeft naar het handhaven van zijn beproefde grondslagen, vrijwillige aansluiting en autonomie. Hij was van mening, dat deze grondslagen zeer goed zijn om de botercontrole gezond te houden. Aan de pionier Mesdag hebben Friesland en Nederland veel te danken. Zijn opvolger, ir. Van Balen Walter, is een geheel andere figuur. Hij is een zeer markante persoonlijkheid, een bekwaam en ervaren deskundige voor het instituut.

Vervolgens spraken:

de *wethouder* van Leeuwarden, Ir. M. H. Geerts,
dr. C. Kruisheer *rijkszuivelstation te Leiden*,
de heer H. L. Dedden, voorzitter van de *Friesche Mij, van Landbouw*
de heer J. N. Wassenaar, die namens de aangesloten fabrieken, *Frico, Condensfabriek, Gezondheidsdienst. F.R.S. en Bond van C. Z.* een tapijt aanbood. Hij wees ook op de betekenis van de voorzitter. dr. Van Welderen baron Rengers.

Verder voerden nog het woord

de heer G. J. Blink van de *V.V.Z.M*, namens *Friesche Zuivelvereniging* en *Friesche Zuivelcontrolever.*,
de heer G. Nobel namens de zusterinstellingen
de heer P. Okkinga namens de *Centrale Zuivelcommissie*,
dr. ir. P. G. Minderhoud, secr. van het Bedrijfschap voor Zuivel,¹
de heer Koopmans, die voor het eerst als voorzitter van de Kamer van Koophandel deze Kamer vertegenwoordigde
en tenslotte voor het personeel de heer S. de Jong.

1 Voorganger van het in 1956 opgerichte *Produktschap voor Zuivel* (ZHN.)